

Rysk november. En intervjuresa i nordvästligaste Russland

Tobias Ljungvall
Stockholm: Ruin förlag 2021
120 sider. ISBN 9789188241160

Omtalt av **Bernhard L. Mohr** [redaktør i Cappelen Damm og forfatter av *Hvorfor stemmer russerne på Putin?* (2017) og *Hva vil russerne med Norge?* (2020), bernhard.mohr@cappelendamm.no]

Den åpner med et smell, Tobias Ljungvalls høstlige reiseberetning fra Kolahalvøya og Karelen: På glatt føre et sted mellom den norsk-russiske grensen og Murmansk braser han rett inn i en FSB-sperring. Ljungvall bykser fortvilet ut av førersetet – bare for å oppleve at de russiske grensevaktene ikke bryr seg stort. Forfatteren studerer ripene i lakken og kjører forsiktig videre.

Utfordrende vei- og føreforhold danner en rød tråd for resten av turen, der Ljungvall etter Murmansk besøker Olenogorsk, Apatiti, Kovdor, Kem, Medvezjegorsk og Petrozavodsk. Underveis intervjuer han menneskerettsforkjempere, miljøvernere, politikere og talspersoner for minoriteter, samtidig som han skildrer omgivelsene og plasserer intervjuobjektene i en tematisk kontekst.

I Murmansk får vi høre om føringene som lovene mot «homofil propaganda» og om «utenlandske agenter» legger på LHBTQ-organisasjonen Maximum. Førstnevnte gjør at lokale journalister ikke lenger tør ta kontakt. Likevel er det agentloven som skaper størst utfordringer. Stempelet «Utenlandsk agent» gjorde at Maximum fant det tryggest å oppløse seg selv som ikke-statlig organisasjon. I stedet har de registrert en «interessegruppe». Den nye og svakere formelle statusen gjør at myndighetene, for eksempel den regionale menneskerettsombudsmannen, ikke lenger er pålagt å svare på henvendelsene deres.

Interessante er også Ljungvalls møter med Nordvest-Russlands politiske krefter, representert ved Kommunistpartiet og det liberale opposisjonspartiet Jabloko. Kommunistpartiets Gennadij Stepatsjno virker mest interessert i å formidle at alt var bedre i Sovjet-tiden, da Kolahalvøya utmerket seg med landets største

hermetikkfabrikk og «det beste» boligbyggelaget. Samtalen med Jabloko fremstår som et kron eksempel på et av den liberale opposisjonens hovedproblemer, nemlig den manglende evnen til å danne felles sak. Firkløveret Ljungvall intervjuer på Jablokos kontor har vidt forskjellige oppfatninger av det meste, fra Krim-anneksjonen til Aleksej Navalnyj.

Ljungvall, som til daglig jobber med kommunikasjon i Östgruppen for demokrati og menneskelige rettigheter, skriver godt, og det er vellykket de gangene han tar litterære virkemidler i bruk – som i kapitlet om gruvebyen Kovdor, der diskusjonen om gruveeier Andrej Melnitsjenko kan kalles en *god* oligark, danner en fin ramme. Et hotellbesøk i Apatiti blir sammenliknet med «att kliva in i en gammel film av Roman Polanski». Ofte skildrer Ljungvall utfordringer som oppstår underveis. Enkelte intervjuer tar en uventet retning, fordi intervjuobjektene ikke er tilgjengelige på det avtalte tidspunktet, eller – som i Jabloko-eksemplet – uanmeldte deltakere melder seg på. Enhver som har laget journalistiske reportasjer fra Russland vil kjenne seg igjen. Også Ljungvalls personlige metakommentarer – om ting han tenker, men ikke får sagt, eller at dagsformen er under pari – bidrar til at leseren føler seg inkludert i intervjusituasjonen. At forfatteren er opptatt av å skape en medrivende fortelling, understrekes også av fraværet av noter i teksten. Det er et forståelig valg, men samtidig vil nok nysgjerrige lesere savne kildehenvisninger og råd til videre lesning. Et par sider med referanser bakerst i boka hadde løftet prosjektet et hakk.

Flere av kapitlene fremstår dessverre også som litt uferdige. Intervjuene med «Murmansk's ledende Greta-aktivist» Masja Bogdanova og migrantadvokaten Rolan Alijev slutter nærmest i løse luften etter to–tre sider. Og der Ljungvalls kontekstualisering av LHBTQ-miljøets utfordringer i åpningskapitlet er omfattende og god, blir det tynt andre steder. Boka hadde også vært tjent med et eller flere intervjuer med representanter fra myndighetene, så de kunne ha fått svare på kritikken som kommer frem.

Disse innvendingene til tross er *Rysk november* en lesverdig bok om sentrale spørsmål i det russiske samfunnet i dag. Det viktigste denne leser sitter igjen med, er innsikt i hvordan sentralmakten har lyktes med å ufarliggjøre meningsmotstandere, enten det er politiske partier eller ikke-statlige organisasjoner. Sistnevnte fortsetter virksomheten, men har, som i Maximums eksempel, mistet både finansiering og innflytelse. Ljungvall gir også flere eksempler på ledere i organisasjonslivet som er blitt utsatt for trusler. Det hadde vært skremmende lesning hvis ikke liknende saker var så godt kjent fra før. Politikerne har akseptert et stilltiende kompromiss med den styrende eliten, med godt etablerte grenser for hva man kan ha innflytelse over og ikke. Reell konkurranse om makten er så usannsynlig at det knapt tas opp til diskusjon i Ljungvalls intervjumøter.

Blant all reise-sakprosaen som hvert år kommer ut på skandinaviske forlag, er det de omfangsrike fortellingene som får mest oppmerksomhet. Tobias Ljungvalls velskrevne lille bok, som man leser på én kveld, er en fin kontrast og et friskt pust. Men det skulle likevel vært interessant å se hva han kunne fått til med større reisebudsjett og dobbelt så mange sider.